

Ηλεκτρονικό περιοδικό της
Ιεράς Μητροπόλεως
Κυρηνείας

Π. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΜΠΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ ΤΟ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΜΟΝΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΖΩΗ: ΜΙΑ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΞ ΑΠΟΨΕΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ
ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 6-7

2019

π. Βασίλειος Μπέμπης*

Η ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ ΤΟ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΜΟΝΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΖΩΗ: ΜΙΑ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΞ ΑΠΟΨΕΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Abstract: This article examines the phenomenon of monocultural pluralism as a pastoral problem within the life of the Greek Orthodox Church in multicultural USA. Monocultural pluralism creates boundaries among people, and obstacles in the sacramental, educational and philanthropic ministry of the Church. The ecclesial tradition responds to this pastoral problem by offering paradigms of unity in diversity and of people's reconciliation. These paradigms serve as examples to contemporary relations between sub-groups in the Church and among members of the faith community. Furthermore, the church paradigms become useful for global society in its battle with racism, discrimination and social marginalization of people.

Keywords: Multiculturalism; Monocultural Pluralism; Discrimination; Ecclesial Paradigms ; Reconciliation; Coexistence.

Η Εκκλησία είναι ασφαλώς, όπως προσδιορίζεται στο Σύμβολο της Πίστεως, «Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική», αλλά ταυτόχρονα είναι και ένας πολυδιάστατος οργανισμός, αποτελούμενος από ανθρώπους κάθε φυλής και γλώσσας. Η παρατήρηση αυτή αφορά βέβαια την οικουμενική Εκκλησία αλλά ισχύει και στην περιγραφή της ζωής τοπικών Εκκλησιών που ευρίσκονται σε πολυπολιτισμικά κράτη, όπως λ.χ. οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ή σε κράτη που αποκτούν βαθμιαία πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία, ως μέρος της όλης Εκκλησίας, είτε στην Ελλάδα, είτε στην Κύπρο είτε στις απανταχού της γης κοινότητες που προέκυψαν από τις αποδημίες των ελληνορθοδόξων, αποτελεί μία περίπτωση Εκκλησίας που στην σύγχρονη τουλάχιστον εποχή (με το φαινόμενο της μαζικής μετανάστευσης, των

μικτών γάμων, της διαδικτυακής επικοινωνίας και της απομάκρυνσης νεώτερων γενεών από την ελληνική παιδεία) βιώνει την πολυπολιτισμικότητα σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

Σε μεγαλύτερο σίγουρα βαθμό τον βιώνει η ελληνορθόδοξη εκκλησία στις ΗΠΑ, η οποία στο πέρασμα των δεκαετιών από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως σήμερα, έχει υποχρεωθεί σε διάφορες πολιτισμικές προσαρμογές, με όλες τις δυσκολίες που κάτι τέτοιο συνεπάγεται. Η απομονωμένη Εκκλησία των μεταναστών, οι οποίοι συνοδεύονταν στο «Νέο Κόσμο» με ιερείς από την Ελλάδα (οι οποίοι ήταν και οι ίδιοι μετανάστες), εξελίχθηκε σε ελληνοαμερικανική Εκκλησία με το πέρασμα του χρόνου και την πρόσληψη των νέων μελών της, που είχαν πλέον γεννηθεί στην Αμερική και παρακολούθησε το αμερικανικό εκπαιδευτικό σύστημα. Με τη δημιουργία της πρώτης, δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς ελληνοαμερικανών (κάποιοι εκ των οποίων εντάχθηκαν στον ιερό κλήρο) προέκυψε μία ιδιαίτερη ελληνοαμερικανική κουλτούρα στην Εκκλησία (χρήση της αγγλικής γλώσσας μαζί με την ελληνική στη λειτουργική ζωή, νέες εορτές όπως η «Ημέρα των Ευχαριστιών», χρήση μουσικών οργάνων στο ναό κ.ο.κ). Η κουλτούρα αυτή αναπτύχθηκε περαιτέρω λόγω των μικτών γάμων και των προσήλυτων στην Ορθοδοξία Αμερικανών, οι οποίοι αναπόφευκτα έφεραν μαζί τους στη ζωή της Εκκλησίας στοιχεία της δικής τους δυτικής πολιτιστικής κληρονομιάς.¹

Τις τελευταίες δεκαετίες, η πολυπολιτισμικότητα της ελληνοαμερικανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας διευρύνθηκε από το μεταναστευτικό κύμα των «Νέων Ελλήνων» της δεκαετίας του 1970 που ήταν γαλουχημένοι με πολιτιστικές επιρροές της μεταπολεμικής Ελλάδας,² με τους Έλληνες και τους Κύπριους που ήρθαν στις ΗΠΑ την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και στην Κύπρο³ και βέβαια με την ανάπτυξη μοναστικών κοινοτήτων στην Αμερική κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα (καθοδηγούμενων πνευματικά σχεδόν καθ' ολοκληρία από τον ίδιο

* M.Div Ορθόδοξη Θεολογία (Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού Βοστώνης), S.T.M. Κοινωνιολογία της θρησκείας (Boston University), κληρικός της Ελληνορθόδοξης Μητροπόλεως Βοστώνης και ως Ορθόδοξος Chaplain στο Harvard University του Κέμπριτζ της Μασαχουσέτης (ΗΠΑ).

¹ Βλ. Theodore Salutos, *The Greeks in the United States*, Harvard University Press, Κέμπριτζ 1995, σ. 459.

² Βλ. Charles C. Moskos, *Greek Americans: Struggle and Success*, Transaction, New Jersey ²1989.

³ Βλ. Στράτος Καρακασίδης, «Το τρίτο μεταναστευτικό κύμα των Ελλήνων», στο: <https://www.kathimerini.gr/865921/article/epikairothta/ellada/to-trito-metanasteytiko-kyma-twn-ell-hnwn> [προσβ.: 02 Ιουλ. 2016].

Γέροντα), οι οποίες αναδεικνύουν θρησκευτικές-πολιτιστικές αξίες (μίας συγκεκριμένης ασκητικής Ορθοδόξου πνευματικότητας) όχι ιδιαίτερα γνωστές ή ευκόλως αποδεκτές στους αγαπώντας την παλαιότερη ελληνοαμερικανική εκκλησιαστική πραγματικότητα.⁴

Από ποιμαντικής άποψης, η διαχείριση και διαποίμανση των πολυπολιτισμικών ελληνορθοδόξων κοινοτήτων στις ΗΠΑ αποτελεί ένα δυσχερές έργο κυρίως ως προς την διατήρηση της αρμονίας και της αγαπητικής συνύπαρξης ανθρώπων διαφορετικών μεταξύ τους στον τρόπο σκέψης και προσέγγισης της εκκλησιαστικής ζωής. Διότι η διαφορετικότητα και η πολυπολιτισμικότητα, ενώ μπορεί να κατανοηθεί ως ευλογία για την εκκλησία, καθίσταται από την άλλη μεριά πηγή προβλημάτων, συγκρούσεων και ρατσιστικών συμπεριφορών, όταν μετατρέπεται σε μονοπολιτισμικό πλουραλισμό (monocultural pluralism)⁵ που περιχαράκωνει ανθρώπους σε μία συμβατική συνύπαρξη στην Εκκλησία, μία συνύπαρξη ανάγκης, μακριά από αυτό που στη θεολογική γλώσσα ονομάζεται αγαπητική κοινωνία προσώπων.⁶

Ο μονοπολιτιστικός πλουραλισμός δημιουργεί αυτόνομες ομάδες στο χώρο της εκκλησίας: Η ομάδα των νέων μεταναστών, η ομάδα των αγγλόφωνων, η ομάδα των ελληνοφώνων, η ομάδα των προσυλήτων, η ομάδα των φιλομόναχων, η ομάδα των συντηρητικών, η ομάδα των φιλελεύθερων κ.ο.κ. Το πρόβλημα βέβαια εστιάζεται όχι στην ύπαρξη αλλά στην αυτονομία και την περιχαράκωμένη λειτουργία αυτών των ομάδων, η οποία χαρακτηρίζεται από συγκρουσιακές συμπεριφορές και απαξίωση των άλλων. («Οι Έλληνες μετανάστες που αρνούνται την ένταξη τους στην αμερικανική κοινωνία», «οι αμερικανογεννημένοι ελληνοαμερικανοί που αλλοιώνουν την παράδοση», «οι φιλομόναχοι που θέλουν να κάνουν τις ενορίες μοναστήρια», «οι ξένοι που έγιναν Ορθόδοξοι αλλά δεν είναι ακριβώς δικοί μας», είναι μερικές από τις

⁴ Βλ. Richard Cimino, «Orthodox Church: monastic movement raising new controversy in Greek Orthodoxy in America», στο: <https://ocf.org/orthodox-church-monastic-movement-raising-new-controversy-greek-orthodoxy-america> [προσβ.: 24 Νοεμβρ. 2011].

⁵ Μία ενδιαφέρουσα παρουσίαση όψεων του μονοπολιτιστικού πλουραλισμού, αποτελεί το ακόλουθο σύγγραμμα: E. M. Kramer, *The emerging monoculture: Assimilation and the "model minority"*. Praeger, Westport 2003, σ. 332. Ως μονοπολιτισμός (monoculturalism) ορίζεται η περιχαράκωση μίας ομάδας σε δικές της συγκεκριμένες πολιτιστικές πρακτικές (θεωρούμενες ανώτερες οιονδήποτε άλλων).

⁶ Βλ. Ιωάννης Ζηζιούλας (Μητρ. Περγάμου), «Από το προσωπίον εις το πρόσωπον», *Χαριστήρια εις τιμήν του Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνα Μελίτωνος*. [Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών], Θεσσαλονίκη 1977, σ. 287-323.

απαξιώτικες τοποθετήσεις που συναντώνται εντός των διαφόρων περιχαρακωμένων ομάδων, γνώστες των οποίων είναι όλοι σχεδόν οι υπηρετούντες σε κοινότητες κληρικοί).

Πέραν τούτου, το πρόβλημα μεγεθύνεται και από εξωτερικές επιρροές: Διακινούμενα παραεκκλησιαστικά έντυπα από την Ελλάδα με άποψη για τα συμβαίνοντα στην ελληνορθόδοξη εκκλησία της Αμερικής και διχαστικά σχόλια (ασχέτως αν οι συντάκτες τους δεν έχουν προσωπικά βιώματα στις ΗΠΑ), καθοδηγητικές και εξ ίσου διχαστικές παρεμβάσεις περιοδευόντων μοναχών-κληρικών από την Ελλάδα (με συμβουλές που αγνοούν την αμερικανική πραγματικότητα —κάποιες φορές και την ελληνική!), απόψεις θεολογούντων στο διαδίκτυο που αναπαράγονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, επιρροές από άλλες χριστιανικές ομολογίες ή θρησκείες και από άλλες πολιτιστικές και ηθικές απόψεις (μέσα από την τηλεόραση, την ανάγνωση βιβλίων και εφημερίδων, την καθημερινή κοινωνική συναναστροφή κ.λ.π).

Ενώπιον αυτού του φαινομένου, ανάμεσα δηλαδή στον υπαρκτό πολυπολιτισμό και τον αντιδραστικό μονοπολιτιστικό πλουραλισμό, η ποιμαντική της Εκκλησίας οφείλει να προτάξει την δική της πολιτιστική πρόταση για έναν τρόπο ζωής με συγκεκριμένα πλαίσια πίστης, αγαπητικής νοοτροπίας και ανεκτικής συμπεριφοράς, στα οποία μπορούν να ενταχθούν και να κινηθούν —από κοινού— διαφορετικές πολιτιστικές ομάδες. Η πρόταση αυτή είναι ωφέλιμη όχι μόνο για την Εκκλησία αλλά για όλη την κοινωνία που σε περιόδους έξαρσης του ρατσισμού σε κοινωνικό, φυλετικό και θρησκευτικό επίπεδο αναζητά πρότυπα που να εμπεδώνουν την συνύπαρξη και τον αλληλοσεβασμό μεταξύ των ανθρώπων.

Τα προαναφερθέντα πλαίσια δεν είναι ασφαλώς άκαμπτες «ντιρεκτίβες» αλλά οδικοί χάρτες που διευκολύνουν την πορεία της εκκλησιαστικής ζωής γενικότερα και της ζωής του κάθε εκκλησιαζόμενου χριστιανού ειδικότερα. Ή, αν υιοθετήσουμε τη γλωσσική προσέγγιση της θρησκείας, αποτελούν τα γραμματικά υποδείγματα που βοηθούν στην χρήση της γλώσσας (Η κλίση λ.χ. του «amo, amas amat», μας βοηθά να κλείνουμε το «rogo, rogas, rogat», επισημαίνει ο George Lindbeck, στο έργο του *The Nature of Doctrine*).⁷

⁷ Βλ. George Lindbeck, *The Nature of Doctrine: Religion and Theology in a Post-liberal Age*, The Westminster Press, Φιλαδέλφεια 1984, σ. 81.

Τα πλαίσια και παραδείγματα αυτά υπάρχουν ήδη στην *Καινή Διαθήκη* και στη ζωή της πρώτης αποστολικής Εκκλησίας, η οποία επιτυχώς κινήθηκε στην πολυπολιτισμική κοινωνία της εποχής και στον υπάρχοντα και τότε μονοπολιτιστικό πλουραλισμό εντός του εκκλησιαστικού βίου. Μονοπολιτιστικός πλουραλισμός που αποπειράθηκε να διαχωρίσει το εκκλησιαστικό σώμα σε ιουδαϊζόντες και ελληνίζοντες χριστιανούς⁸ και να δημιουργήσει ομάδες γύρω από πρόσωπα επιρροής, ωθώντας τον Απόστολο Παύλο να αναρωτηθεί αν «μεμέρισται ὁ Χριστός» και να καλέσει τους πιστούς να διαφυλάξουν την ενότητα της Εκκλησίας, απέναντι σε διχόνοιες και εμπάθειες.⁹

Αλλά τα παραδείγματα της εκκλησιαστικής παράδοσης (καινοδιαθηκικής και μεταγενέστερης) δεν είναι χρήσιμα μόνο ως προς τη συμφιλίωση των μελών της Εκκλησίας δια του αγαπητικού χριστιανικού φρονήματος. Τονίζουν ότι πέραν των δογματικών αληθειών, οι οποίες δεν επιδέχονται αμφισβήτηση ή διαπραγμάτευση, υπάρχει μία πληθώρα δευτερευόντων και μη δογματικών θεμάτων (θεμάτων που προκύπτουν λόγω των διαφορετικών πολιτιστικών προτιμήσεων ή προσεγγίσεων) στα οποία θα πρέπει να υπάρχει ελαστικότητα και συγκαταβατικότητα.

Ένα τέτοιο παράδειγμα, διδασκόμενο σε όλους τους σπουδάζοντες θεολογία στο μάθημα της εκκλησιαστικής ιστορίας, είναι το ζήτημα επίλυσης του προβλήματος που ανέκυψε στην αρχαία Εκκλησία με τον διαφορετικό εορτασμό του Πάσχα από τους λεγόμενους Τεσσαρεσκαίδεκατίτες χριστιανούς της Μικράς Ασίας. Εν συντομία, η τοπική συνήθεια (εορτασμού του Πάσχα την 14^η ημέρα του μηνός Νισάν) έγινε δεκτή υπό του Αγ. Πολυκάρπου επισκόπου Σμύρνης και του Αγ. Ανικήτου επισκόπου Ρώμης, σε μεταξύ τους συνάντηση, χωρίς να διακοπεί η εκκλησιαστική κοινωνία των τοπικών Εκκλησιών.¹⁰

Ο Σωζομενός σχολιάζει χαρακτηριστικά τον τρόπο σκέψης των δύο αγίων ανδρών, που οδήγησε στην απόφαση καταλλαγής, ως ακολούθως:

τοῦτο κοινῇ δόξαν, ἕκαστοι ὡς εἰώθεσαν ἐορτάζοντες τῆς πρὸς σφᾶς κοινωνίας οὐκ ἐχωρίσθησαν. Εὐηθες γὰρ καὶ μάλα δικαίως ὑπέλαβον ἐθῶν ἕνεκα ἀλλήλων χωρίζεσθαι περὶ τὰ καίρια τῆς θρησκείας συμφωνοῦντες οὐ γὰρ δὴ τὰς αὐτὰς παραδόσεις περὶ πάντα

⁸ Βλ. *Πράξεις Αποστ.* 6:1.

⁹ Βλ. *Α΄ Κορινθ.* 1:13.

¹⁰ Βλ. Ευσέβιος, *Εκκλησιαστική Ιστορία* 5, 25,16 και Ειρηναίος, *Επιστολή προς Βίκτωρα*, ΒΕΠ 5, 173.

όμοιας, κὰν ὁμόδοξοι εἶεν, ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις εὐρεῖν ἔστι.¹¹

Το παράδειγμα αυτό της εκκλησιαστικής παράδοσης χρησιμοποιήθηκε στη σύγχρονη εποχή για να ρυθμιστεί το ζήτημα εορτασμού του Πάσχα στη Φιλανδία, όπου οι εκεί Ορθόδοξοι συνεορτάζουν το Πάσχα σύμφωνα με το δυτικό ημερολόγιο των ετερόδοξων χριστιανών, χωρίς αυτό να αίρει την κοινωνία τους με τις υπόλοιπες Ορθόδοξες Εκκλησίες.¹²

Σε επίπεδο προσωπικής πνευματικής ζωής, υποδείγματα αγαπητικής ανεκτικότητας και συνύπαρξης βρίσκονται στα κείμενα των νηπτικών πατέρων. Διαβάζουμε, επί παραδείγματι στο Μέγα Γεροντικό:

Ἔστειλε κάποτε ο Επιφάνειος, ο επίσκοπος Κύπρου, μήνυμα στον αββά Ιλαρίωνα και τον παρακαλούσε: Ἐλα να δούμε ο ένας τον άλλον, πριν αποχωρήσουμε από το σώμα. Πράγματι πήγε ο αββάς και χάρηκαν που βρέθηκαν. Την ώρα που έτρωγαν, έφεραν στο τραπέζι πτηνό. Το πήρε ο Επίσκοπος και το πρόσφερε στον αββά Ιλαρίωνα. Του λέει τότε ο Γέροντας: Συγχώρεσέ με, από τότε που πήρα το σχήμα δεν έφαγα σφαχτό. Ο Επίσκοπος αποκρίνεται: Εγώ από τότε που πήρα το σχήμα, δεν άφησα κανέναν να κοιμηθεί έχοντας κάτι εναντίον μου, ούτε εγώ κοιμήθηκα έχοντας κάτι εναντίον κάποιου άλλου. Του λέει τότε ο Γέροντας: Συγχώρα με, ο δικός σου τρόπος ζωής είναι ανώτερος απ' τον δικό μου.¹³

Εν κατακλείδι, η ποιμαντική διαχείριση της σύγχρονης εκκλησιαστικής πραγματικότητας στην ελληνορθόδοξη εκκλησία των ΗΠΑ (αλλά και σε άλλες Εκκλησίες ευρισκόμενες σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες) προς αποφυγή υπαρχόντων δυστυχώς κατά καιρούς και τόπους, διχασμών, ρατσιστικών συμπεριφορών και αποκλεισμών προσώπων από την εκκλησιαστική ζωή, απαιτεί την ανάδειξη και καλλιέργεια σε κάθε επίπεδο της Ορθόδοξης πολιτιστικής πρότασης βίου (αντίθετης με τον μονοπολιτιστικό πλουραλισμό), η οποία προσφέρει πλαίσια και υποδείγματα χριστιανικής νοοτροπίας και συμπεριφοράς. Τα πλαίσια και υποδείγματα αυτά θα μπορούσαν πράγματι να συνοψιστούν σε μία φράση, αποδιδόμενη από κάποιους στον

¹¹ Βλ. Σωζομενός, *Historia Ecclesiastica*, 7, 18f.

¹² Βλ. Ιωάννης Μ. Κονιδάρης, «Ο κοινός εορτασμός του Πάσχα», στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/o-koinos-eortasmos-toy-pasxa/> [προσβ.: 24 Νοεμβρ. 2008].

¹³ Βλ. «Το Μέγα Γεροντικό», [Ιερών Ησυχαστήριον Γενεσίου της Θεοτόκου], Πανόραμα Θεσσαλονίκης, Μάρτιος 1999, τ. Δ', στο: https://www.myriobiblos.gr/texts/greek/monasticism/mega_gerontiko.htm. [προσβ.: 24 Νοεμβρ. 2008].

Αγ. Αυγουστίνo: «In necessariis unitas, in non-necessariis libertas, in utrisque caritas». (Στα σημαντικά συμφωνία, στα δευτερεύοντα ελεύθερη επιλογή και αγάπη σε όλα).¹⁴

¹⁴ Βλ. James T. Bretzke, SJ. *Consecrated Phrases: A Latin Theological Dictionary*, Liturgical Press, Collegeville 2013, σ. 105.